

Branko Tošović, Arno Wonisch (Hg.)

WORTBILDUNG UND INTERNET

***Словообразование
и инт̄ерней̄***

***Tvorba riječi
i internet***

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz
Kommission für Wortbildung beim Internationalen Slawistenkomitee
2016

Branko Tošović, Arno Wonisch (Hg.)

Wortbildung und Internet

**Institut für Slawistik
der Karl-Franzens-Universität Graz**

**Kommission für Wortbildung beim Internationalen
Slawistenkomitee**

2016

Gedruckt mit Unterstützung
der Universität Graz

Herausgeber • Издатели • Urednici

O. Univ.-Prof. Dr. Branko Tošović

Mag. Dr. Arno Wonisch

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70, A-8010 Graz

branko.tosovic@uni-graz.at

<http://www-gewi.kfunigraz.ac.at/gralis>

arno.wonisch@uni-graz.at

Beurteilung der Aufsätze, Satz und Korrektur

Оценка работ, макет и корректура

Vrednovanje radova, prelom i korektura

Branko Tošović, Arno Wonisch

Umschlag • Обложка • Korice

Arno Wonisch

Verlag • Издательство • Izdavač

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70

8010 Graz

Österreich/Austria

+43 316 380 25 22 / 25 24

branko.tosovic@uni-graz.at

<http://www-gewi.uni-graz.at/gralis>

arno.wonisch@uni-graz.at

Kommission für Wortbildung

beim Internationalen Slawistenkomitee

Grafid d.o.o.

78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska

Milana Karanovića 25

tel.: ++387 51 259 250

Fax: ++387 51 258 657

grafid@blic.net

Tošović, Branko, Wonisch, Arno (Hg./ред./ur.). **Wortbildung und Internet**. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Kommission für Wortbildung beim Internationalen Slawistenkomitee. 2016. 525 S.

© Branko Tošović, Arno Wonisch, Graz 2016

Alle Rechte vorbehalten. Sva prava zadržana.

ISBN 978-3-9504084-6-1

Препозитивне компоненте у српском и руском језику на материјалу интернет-сајтова

У првом делу рада је представљено истраживање руског лингвисте Б. Орехова који је издвојио 11 препозитивних компонената у руском језику и истражио њихову продуктивност, значење и употребу у руском језику у последњој деценији 20. века у поређењу са првом деценијом 21. века. У другом делу рада је представљено исто такво истраживање на материјалу српског језика, а затим је направљена упоредна анализа употребе 11 обрађених препозитивних компонената у српском језику крајем 20. века у односу на почетак 21. века и упоредна анализа њихове употребе у српском и руском језику у првој деценији 21. века.

1. Увод. Наука о језику термин **префиксоид** дугује италијанском лингвисти Бруну Миљоринију (Migliorini), који је први пут писао о њима у својој књизи објављеној у Фиренци 1941. године (према Клајн 1978: 189). Префиксоиди у српском језику постоје још од XIX века (Клајн 2002: 141), „док им у новије време број расте геометријском прогресијом“. У српско-хрватској лингвистици први пут се о њима писало шездесетих година XX века (исп. П. Рогић 1961–1962^а, 1961–1962^б). Ове препозитивне компоненте разликују се по степену самосталности, што посебно изазива пажњу стручњака за творбу речи, лексикологију и правопис, па их они деле у различите групе у вези са тим критеријумом. Много је писано о њима, и то на материјалу различитих језика. Пошто се њихов број увећава и употреба проширује из дана у дан, они представљају онај редак тип језичких појава у вези са којима говорници једног језика запажају колико се њихов језик мења, јер највећи број језичких промена говорници не уочавају пошто су неприметне и споре из угла дужине људског живота.

2. Истраживање на материјалу руских интернет сајтова. Б. В. Орехов (2014) изабрао је неколико, како он каже, популарних префиксоида у савременом руском језику: 1) **супер-**, 2) **видео-**, 3) **авто-**, 4) **авиа-**, 5) **медиа-**, 6) **нано-**, 7) **мега-**, 8) **мулти-**, 9) **аудио-**, 10) **мини-**, 11) **хипер-**.¹

---

¹ Ове језичке јединице прецизније би било назвати „страним препозитивним компонентама“, као што је то урадио Б. Ћорић (2008) јер нису све подједнако самосталне. Компоненте типа **ауто-**, **аудио-**, **видео-** представљају први део сложенице у традиционалном смислу, а оне типа **супер-**, **хипер-** представљају бивше интернационалне префиксе. Ц. Аврамова (2003: 78–91; 153–156) би их сврстала у префиксоиде (**мега-**, **мини-**, **супер-**, **хипер-**) и радикасоиде (**авио-**, **ауто-**, **видео-**). К. Вашакова (2005) би неке од њих третирали као префиксалне деривате (**супер-**, **хипер-**), а неке као сложенице (**ауто-**, **видео-**). У коју ће групу нека компонента спадати зависи и од самог језика. Ц. Аврамова (2003: 154) примећује да **видео-** у бугарском језику спада у радикасоиде, а у чешком у коренске морфеме. Могуће је

Задатак његовог истраживања је био да упореди број деривата са овим префиксоидима у последњој деценији 20. века и у првој деценији 21. века. Грађа за речи са префиксоидима из деведесетих година 20. века преузета је из речника СТАТИСТИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ЯЗЫКА РУССКОЙ ГАЗЕТЫ (1990-Е ГОДЫ) Т. 1, чији су аутори А. Ј. Шајкевич, В. М. Андрјушченко и В. М. Ребецкаја (ССЯРГ 2008). На стр. 549–562 налази се табела у којој су обрађени префиксоиди. Грађа за руску лексику са префиксоидима из прве деценије 21. века преузета је са интернета, са сајта „Lenta.ru“ (Лента.ру-www). Аутор наглашава да избор тог сајта није случајан. У питању је „стилистички гибак ресурс, који одражава језичку моду, а самим тим и тенденције специфичне за интернет језик“ (Орехов 2014: 281).

Б. В. Орехов је у виду табеле изложио статистичке податке до којих је дошао. У првој колони налази се префикс, у другој је број деривата са тим префиксом из прве деценије 21. века са сајта „Lenta.ru“, у трећој – број деривата са тим префиксом из деведесетих година 20. века из ССЯРГ (2008), у четвртој су најчешћи деривати од оних са сајта „Lenta.ru“, наведени са фреквенцијом, а у петој су неки околионални (са фреквенцијом 1) од оних са сајта „Lenta.ru“.

3. Резултати истраживања на материјалу руског језика. Аутор износи следећа запажања:

1) Компоненте **видео-** (*видеоответ, видеозапись, видеоролик*) и **авиа-** (*авиакомпания, авиакатастрофа, авиоперевозчик*) приметно су продуктивније у руском језику у првој деценији XXI века него деведесетих година XX века. Аутор то повезује са чињеницом да је у новије време лакше производити видео-материјал него раније.

2) Компонента **аудио-** у првој деценији XXI века има три пута више деривата у руском језику него деведесетих година прошлог века, али се не може приближити префиксоиду **видео-** (*аудиозапись, аудиообращение, аудиосистема*). Орехов повезује ово са чињеницом да у савременим мултимедијима преовлађује визуелно над аудитивним.

3) Компонента **супер-** се мање користи у првој деценији XXI века него деведесетих година XX века, али се повећава број твореница са префиксоидом **мега-**. У новије време се недовољна изражајност компоненте **супер-** у руском језику компензира додавањем компоненте **мега-**: *супермегаоружие, супермегазвездный, мегасуперскрытый*. Ако се упореде парови лексема са префиксоидима **мега-** и **супер-** (*суперкомпьютер и мегакомпьютер; суперзвезда – мегазвезда, суперкорпорация – мегакорпорация*), варијанте с компонентом **супер-** доминирају деведесетих година, док су у првој деценији XXI века равноправни или је **мега-** фреквентнији.

и да се ситуација променила у неком од ових језика у последњих десетак година. Дакле, не може се изрећи генерална тврдња да, на пример, **видео-** спада у радикалне, већ ове тврдње увек важе само за одређени језик или језике.

Б. В. Орехов закључује да не би било необично да компонента **мега-** у потпуности замени компоненту **супер-** у улози најпопуларнијег префиксоида-појачивача.

4) Компонента **гипер-** се у руском језику мање користи у првој деценији XXI века него деведесетих година XX века. Уступила је место компонентама **супер-** и, све чешће, **мега-** за означавање интензификације (*гипермаркет, гиперзвуковой, гиперссылка*).

5) Компонента **нано-** се седамдесетих година 20. века у Националном корпусу руског језика појављивала само у терминима *наносекунды* и *нанометры* у научним часописима. Године 2000. у једној књизи у којој постоји термин *нанотехнология* реч је написана под наводницима, што сведочи о њеној непродуктивности. Већ 2001. године има много потврда за *нанотехнологију* у руском језику. Та компонента је током и после прве деценије XXI века веома продуктивна, па Орехов наводи бројне потврде за исте лексеме које се јављају са три форманта **нано-**, **супер-** и **мега-**: *нанопроект – суперпроект – мегапроект; нанопровод – суперпровод – мегапровод; нанотехнология – супертехнология – мегатехнология; наноружие – супероружие – мегаоружие*.

6) Б. В. Орехов запажа да је компонента **нано-** умањила популарност компоненте **мини-** у експресивној творби речи (*миниавтобус, минидиск, миниверсия*). На сајту „Lenta.ru“ је забележено 89 деривата са компонентом **мини-** који се односе на прву деценију XXI века, док се деведесетих година прошлог века користило око 300 деривата.

7) Компонента **мулти-** је далеко продуктивнија у првој деценији XXI века него деведесетих година прошлог века (*мультимилионер, мультифункциональный, мультибанк*). У руском језику обично се додаје на деадјективне именице на **-ост**.

8) Компонента **медиа-** такође бележи изазито повећање продуктивности током прве деценије XXI века у односу на деведесете године (*медиа-рекламный, медиатехнология, медиавойна*).

4. Истраживање на материјалу српских интернет сајтова. По угледу на описани рад Б. В. Орехова и ми смо спровели слично истраживање на материјалу српског језика, због тога што је употребу препозитивних компонената заиста могуће пратити и мерити у размаку од једне деценије и што је тешко рећи за било која друга језичка средства да се тако интензивно мењају. Пратити живот префиксоида значи пратити језик на делу и док су за друге језичке промене и њихову регистрацију потребни векови, за промене на нивоу употребе препозитивних компонената потребне су тек године и деценије. Тако, на пример, године 1978, И. Клајн констатује да су компоненте **мини-** и **макси-** биле у то време изузетно популарне, а њихова експанзија почела је половином шездесетих година XX века. **Евро-** се интензивније развија од педесетих година XX века (захваљујући лексемама *Евровизија* и *евроцентричан*), а „префиксоидима у заметку“ те

1978. године, Клајн назива **репро-** (*репроматеријал*), **парко-** (*паркометар*), **алко-** (*алкотест*), **еко-** (*екосистем, екотин*).

5. Припрема корпуса. За потребе истаживања на материјалу српског језика коришћена су два корпуса: ПОЛИТИКА 2005–2010 и НИН–РЕПУБЛИКА 1996–2000.

Први корпус је заправо поткорпус текуће верзије Корпуса савременог српског језика (СрпКор2013-www), састављен од 1.750 корпусних текстова. Један текст овог корпуса представља један број или подскуп једног броја дневног листа ПОЛИТИКА из периода 2005–2010. године (ПОЛИТИКА-www). Најмањи текст садржи 104 корпусне речи², а највећи 53.403 корпусне речи. Укупна величина корпуса ПОЛИТИКА 2005–2010 је 51,816.464 корпусне речи. ПОЛИТИКА је изабрана као извор текстова због тога што је најстарији и најутицајнији дневни лист у Србији. Други разлог за избор овог корпуса састоји се у томе што су његови текстови већ у формату погодном за претрагу.

Други корпус је добијен комбиновањем текстова недељника НИН (НИН-www) и двонедељника РЕПУБЛИКА (Република-www), објављених током 1996–2000. године. Интернет се појавио у Србији тек крајем 1995. године, тако да електронска издања дневних листова пре 1995. године нису ни постојала. Архиве електронских издања већине новина које су излазиле у Србији 1996–2000. године или нису постојале или нису сачуване, укључујући и саму ПОЛИТИКУ. НИН и РЕПУБЛИКА су изабрани као извори из простог разлога што спадају у ретке новине чији су делови архиве електронских издања и данас доступни на вебу. Укупно је преузето 3.655 чланака из 238 бројева НИН-а (укупно 4,470.803 корпусне речи), као и 2.205 чланака из 83 броја РЕПУБЛИКЕ (укупно 2,464.755 корпусних речи). Чланци су преузети у формату HTML, те је била неопходна обрада текста пре самог претраживања корпуса.

5.1. Екстракција и пребројавање корпусних речи са препозитивним компонентама. У случају првог корпуса на располагању су биле две методе за екстракцију препозитивних компонената. Прва метода се заснивала на коришћењу алата за обраду корпуса IMS Open Corpus Workbench (Еверт-www: 8–14) који претражује индексирани корпус помоћу регуларних израза, при чему регуларни изрази могу да садрже и информације везане за морфолошку анотацију корпуса (лема и врста речи). У пракси се испоставило да је ова метода дала слабије резултате од друге методе која

² Ако се скуп сепаратора дефинише као скуп неалфанумеричких карактера, тада се под корпусном речју подразумева низ карактера између два узастопна **сепаратора**. За корпусне речи и појединачне елементе скупа сепаратора (изузимајући белине, то јест размаке, табулаторе и карактере за нови ред) користи се заједнички назив **токени**, а репрезентација (корпусног) текста као низа узастопних токена се назива **токенизација**. Према тој дефиницији се део текста *аутопут* састоји из три токена и две корпусне речи (*ауто* и *пут*).

се заснивала само на коришћењу регуларних израза. Главни узрок томе је што добар део корпусних речи са препозитивним компонентама није био аотиран у корпусу, па тиме ни екстрахован, јер током аутоматске аотације одговарајуће лексеме са префиксоидима и њихови облици нису били присутни у речнику који је користио софтвер за аотацију.

С обзиром на изнете недостатке, као и на одсуство дијакритика, што би додатно отежало аутоматску аотацију, други корпус није ни аотиран, већ су за екстракцију корпусних речи са препозитивним компонентама коришћени искључиво регуларни изрази, па је на крају та метода примењена и на први корпус.

Екстраховане су корпусне речи које почињу траженом компонентом (на пример *мултинационалан*), као и секвенце два или три узастопна токена од којих је први токен префиксоид (на пример *аудио-визуелан*, односно *супер група*), исти облици су груписани и пребројани. Добијена фреквенцијска листа је потом ручно лематизована, при чему су уклоњени хомографи који немају везе са префиксоидима (на пример, лексема *министар* не садржи префиксоид **мини-**), да би се потом конструисала фреквенцијска листа лема, као и фреквенцијска листа самих префиксоида. За сваку компоненту је израчуната и апсолутна и релативна фреквенција у одговарајућем корпусу.

За поједине препозитивне компоненте је посебан проблем представљала хомографија (на пример *медија* као облик именице *медиј* и као формант; *видео* као радни глаголски придев мушког рода глагола *видети* и као формант). Једино шири контекст корпусне речи може да разреши о чему се ради и то је у случају другог корпуса урађено ручно, пошто је то дозволила и величина корпуса и апсолутна фреквенција саме препозитивне компоненте. Међутим, у случају првог корпуса разрешавање хомографије није обављено, а с обзиром да хомограф који се одбацује може да буде доминантнији (нпр. *видео* као глагол је свакако чешћа корпусна реч у односу на формант), то се добијени резултати у таквим случајевима морају одбацивати, што доводи у питање и само упоређивање.

5.2. Тест статистичке значајности разлика између фреквенција корпусних речи. После анализе тестова статистичке значајности разлика између фреквенција корпусних речи разматраних у Килгариф (2001), за упоређивање фреквенција препозитивних компоненти у корпусима ПОЛИТИКА 2005–2010 и НИН-РЕПУБЛИКА 1996–2000 је изабран тест који користи статистику G^2 (енг. Log-likelihood), детаљно описану у Рејсон (2008).

Под претпоставком да су подаци правилно израчунати, не рачунајући спорне компоненте **видео-**, **медија-** и **ауто-**, произлази да се фреквенције свих компонената са изузетком компоненте **хипер-** значајно разликују у ова два корпуса и то компонента **аудио-** на нивоу значајности 1%, док је код осталих компоненти ниво значајности разлика између фреквенција

0,01%³. То наравно и даље не значи да закључак може да се уопшти на цео период, с обзиром на то да су НИИ и РЕПУБЛИКА у некој мери специфичније новине у односу на ПОЛИТИКУ, а и збирна величина старијих корпуса је скоро 10 пута мања од ПОЛИТИКЕ.

6. Резултати анализе за савремени српски језик на материјалу корпуса ПОЛИТИКЕ (2005–2010). Продуктивност препозитивних компонената мерили смо на три начина. Први начин: према броју посебних деривата у корпусу (као што је то урадио и Орехов). Други начин: према апсолутној фреквенцији форманата (у свим дериватима и у свим њиховим облицима у корпусу). Трећи начин: према релативној фреквенцији компонената (према броју појављивања одређеног форманта на милион речи у корпусу). Ево резултата:

ПОЛИТИКА (2005–2010); величина корпуса: 51.816.464 речи					
Број деривата		Апсолутна фреквенција компоненте		Релативна фреквенција компоненте	
1) супер-	369	1) ауто-	21.317	1) ауто-	411,39 ppm
2) мини-	344	2) супер-	3.433	2) супер-	66,25 ppm
3) видео-	201	3) видео-	3.218	3) видео-	62,10 ppm
4) ауто-	167	4) мулти-	2.882	4) мулти-	55,62 ppm
5) мега-	165	5) медија-	2.683	5) медија-	51,78 ppm
6) мулти-	162	6) авио-	1.959	6) авио-	37,81 ppm
7) хипер-	133	7) мега-	1.420	7) мега-	27,40 ppm
8) авио-	93	8) хипер-	1.268	8) хипер-	24,47 ppm
9) аудио-	65	9) мини-	1.178	9) мини-	22,73 ppm
10) нано-	53	10) аудио-	338	10) аудио-	6,52 ppm
11) медија-	22	11) нано-	278	11) нано-	5,37 ppm

Ови подаци омогућавају нам да дођемо до следећих закључака:

1) Високу продуктивност компоненте **ауто-** треба довести у везу са чињеницом да се она употребљава и као самостална именичка лексема у српском језику. 2) Јасно је да је **супер-** једна од најфреквентнијих и најпродуктивнијих компонената у односу на остале испитане, али и у српском језику уопште. 3) **Мини-** има много деривата, али није фреквентан (продуктиван, али нефреквентан префиксоид). То потврђује мишљење И. Клајна (2002: 201) да **мини-** подсећа на непроменљиви придев у српском језику који се слободно и околинално везује за мноштво именица. 4) **Медија-** је сасвим нова препозитивна компонента у српском језику. Има

³ Ако се приликом теста установи да је разлика између фреквенција корпусних речи статистички значајна на одређеном нивоу значајности, на пример на нивоу значајности 1%, то значи да са вероватноћом грешке од 1% можемо да тврдимо да разлика између фреквенција није случајно настала.

мало деривата, али су они прилично фреквентни. Можемо закључити да је та компонента непродуктивна, али средње фреквентна. 5) Компонента **нано-** је такође нова у српском језику. Још увек није ни продуктивна, а ни фреквентна. 6) Остале компоненте су продуктивне или средње продуктивне, а у складу са тим је и њихова фреквентност.

7. Резултати упоредне анализе продуктивности компонената у савременом руском и српском језику. Једанаест изабраних компонената распоредићемо према продуктивности у руском (према Орехову) и српском језику.

Продуктивност компоненте на основу броја деривата			
руски језик http://lenta.ru (1999–2012)		српски језик http://politika.rs (2005–2010)	
1) супер-	599	1) супер-	369
2) видео-	447	2) мини-	344
3) авто-	440	3) видео-	201
4) авиа-	421	4) ауто-	167
5) медиа-	325	5) мега-	165
6) нано-	311	6) мулти-	162
7) мега-	268	7) хипер-	133
8) мулти-	163	8) авио-	93
9) аудио-	153	9) аудио-	65
10) мини-	89	10) нано-	53
11) хипер-	86	11) медија-	22

7.1. Резултати упоредне анализе о продуктивности и фреквенцији компонената у руском и српском језику у последњој деценији XX века у односу на прву деценију XXI века. Упоредили смо главне поставке Орехова са резултатима до којих смо дошли нашим истраживањима. Испоставило се следеће:

1) Као и у руском језику, тако се и у српском запажа повећана продуктивност компоненте **авио-** у односу на деведесете године прошлог века. Релативна учесталост ове јединице 90-их година била је 21,48 ppm (а то значи да је на милион речи била 21 реч са овом компонентом), док се у првој деценији овог века релативна учесталост ове јединице попела на 37,81 ppm.

2) За разлику од руског језика у којем **аудио-** има три пута више деривата него 90-их година, не може се рећи да та компонента бележи нарочити раст у односу на деведесете године (4,04 ppm : 6,52 ppm). Подаци у вези с овим формантом, као и са формантом **видео-** нису сасвим прецизни јер се он често појављује као самостална лексема, па је понекад незгодно разликовати његову самосталну од везане употребе.

3) За разлику од руског језика у коме се смањује употреба компоненте **супер-**, а његово место све више заузима формант **мега-**, у српском језику се повећава употреба обе компоненте: **супер-** (53,49 ppm: 66,25 ppm); **мега-** (15,57 ppm : 27,40 ppm). Релативна учесталост указује и на чињеницу да је компонента **супер-** далеко учесталији од **мега-**, јер на милион речи у истом корпусу има 66 речи са **супер-** и 27 са **мега-**. То значи да се не може рећи да у српском језику **мега-** истискује **супер-**.

4) Према Орехову, употреба компоненте **хипер-** опада у руском језику, у корист компоненте **мега-**, а у српском језику употреба је слична као 90-их година (21,48 ppm: 24,47 ppm). Могуће је да стварну слику замагљује изузетно фреквентна употреба лексеме *хиперинфлација* јер је ова појава потресала Србију у првој половини 90-их година, па је и та лексема била једна од најфреквентнијих. Да ова лексема није узета у обзир, могуће је да би и статистички резултати за српски језик показали опадање учесталости овог форманта.

5) Као и у руском језику, тако и у српском, употреба форманта **нано-** се све више повећава, што је у вези са ванјезичким разлозима, односно развојем нанотехнологије. Пред крај 20. века, забележена су само 4 примера са **нано-** (*нанограм* – три пута и *нанотехнологија* – једанпут). Данас је релативна фреквенција лексема са **нано-** чак 5,37 ppm, а била је 0,58 ppm.

Орехов је запазио да у руском језику често иста лексема прима три форманта **нано-**, **супер-** и **мега-** и оне чине својеврстан комплет. Та појава се у српском језику не запажа.

6) Један од ретких форманата чија се фреквенција смањује и у руском и у српском језику јесте компонента **мини-** (82,04 ppm : 22,73 ppm). Компоненте **мини-** и **макси-** нису настале из почетних делова сложеница, већ насилним скраћивањем латинских речи *minimus* и *maximus*). До половине 60-их година XX века ови форманти били су саставни део термина из области технике, а онда се 1964. године у Лондону појавила *минисукња* (*miniskirt*), да би се затим

у новинарском и рекламном језику **мини-** претворило у праву епидемију, потискујући не само старији префиксид **микро-**, него и придеве са значењем *мали*, *ситан* и деминутиве. Тако смо добили *минимоду*, *минибусе*, *минипаркове*, *минидржаве*, *минизвезде* и ко зна још колико сличних кованица. Убрзо је уследило и симетрично **макси-** као ознака за крупне ствари.⁴ (Клајн 1978: 196).

⁴ Ово запажање о употреби компоненте **макси-** показује како се ширење неког форманта може објаснити аналогично. **Макси-** је постало популарно и широко се користило само захваљујући чињеници да има супротно значење у односу на **мини-**. Такође је важно приметити како један производ широке индустрије као што је врста сукње може да изазове настанак огромног броја речи, прво оних са **мини-**, па и оних са **макси-**.

7) Док у руском језику компонента **мулти-** повећава фреквенцију, у српском се, према нашим подацима, смањује (86,65 ppm : 55,62 ppm).

За сваки формант навешћемо по пет најфреквентнијих примера у оба језика. Циљ је да се уочи да су глобализација и интернационализација довеле до тога да међу најфреквентнијим лексемама са одређеним формантом има много истих у руском и српском језику.

фор- мант	Најфреквентније лексеме у руском језику у првој деценији XXI века на основу Lenta.ru	Најфреквентније лексеме у српском језику у првој деценији XXI века на основу http://politika.rs
авио- /авиа-	1. <i>авиакомпания</i> 2. <i>авиакатастрофа</i> 3. <i>авиаперевозчик</i> 4. <i>авиалайнер</i> 5. <i>авиалиния</i>	1. <i>авио-компанија</i> 2. <i>авио-превозник</i> 3. <i>авио-саобраћај</i> 4. <i>авио-превоз</i> 5. <i>авио-карта</i>
аудио-	1. <i>аудиозапись</i> 2. <i>аудиообращение</i> 3. <i>аудиосистема</i> 4. <i>аудиовизуальный</i> 5. <i>аудиофайл</i>	1. <i>аудио-визуелан</i> 2. <i>аудио-запис</i> 3. <i>аудио-снимак</i> 4. <i>аудио-касета</i> 5. <i>аудио-материјал</i>
ауто- /авто-	1. <i>автомашина</i> 2. <i>автокатастрофа</i> 3. <i>автотранспорт</i> 4. <i>автошоу</i> 5. <i>автозавод</i>	1. <i>ауто-пут</i> 2. <i>ауто-индустрија</i> 3. <i>ауто-део</i> 4. <i>ауто-школа</i> 5. <i>ауто-механичар</i>
видео-	1. <i>видеоответ</i> 2. <i>видеозапись</i> 3. <i>видеоролик</i> 4. <i>видеокамера</i> 5. <i>видеосервис</i>	1. <i>видео-надзор</i> 2. <i>видео-снимак</i> 3. <i>видео-запис</i> 4. <i>видео-рад</i> 5. <i>видео-бим</i>
мега-	1. <i>мегабайт</i> 2. <i>мегаватт</i> 3. <i>мегапиксельный</i> 4. <i>мегабит</i> 5. <i>мегапиксель</i>	1. <i>мегават</i> 2. <i>мегапиксел</i> 3. <i>мегамаркет</i> 4. <i>мегазвезда</i> 5. <i>мегајахта</i>
медија- /медиа-	1. <i>медиа рекламный</i> 2. <i>медиа технология</i> 3. <i>медиа война</i> 4. <i>медиа инфлација</i> 5. <i>медиа отрасль</i>	1. <i>медија група</i> 2. <i>медија центар</i> 3. <i>медија плејер</i> 4. <i>медија план</i> 5. <i>медија мониторинг</i>
мини-	1. <i>мини автобус</i> 2. <i>минидиск</i> 3. <i>мини универсия</i> 4. <i>мини форма</i> 5. <i>мини-футбол</i>	1. <i>мини-сукња</i> 2. <i>мини-хидроцентрала</i> 3. <i>мини-турнеја</i> 4. <i>мини-припрема</i> 5. <i>мини-хидроелектрана</i>
мулти- /мульти-	1. <i>мульти миллионер</i> 2. <i>мультифункциональный</i>	1. <i>мултиетнички</i> 2. <i>мултинационалан</i>

	3. <i>мултибанк</i> 4. <i>мултиплатформный</i> 5. <i>мултисензорный</i>	3. <i>мултимедијалан</i> 4. <i>мултилатералан</i> 5. <i>мултидисциплинаран</i>
нано-	1. <i>нанотехнологија</i> 2. <i>нанометровый</i> 3. <i>нанометр</i> 4. <i>нанотрубка</i> 5. <i>наночастица</i>	1. <i>нанометар</i> 2. <i>нанотехнологија</i> 3. <i>наноцевчица</i> 4. <i>нанотехнолошки</i> 5. <i>наноматеријал</i>
супер-	1. <i>суперкар</i> 2. <i>суперкубок</i> 3. <i>суперкомпјутер</i> 4. <i>супертяжелый</i> 5. <i>супергерой</i>	1. <i>супермаркет</i> 2. <i>суперсила</i> 3. <i>суперлигаш</i> 4. <i>супервизор</i> 5. <i>суперлига</i>
хипер- /гипер-	1. <i>хипермаркет</i> 2. <i>хиперзвуковой</i> 3. <i>хиперссылка</i> 4. <i>хиперинфляция</i> 5. <i>хипертекстовый</i>	1. <i>хипермаркет</i> 2. <i>хипертензија</i> 3. <i>хиперинфлација</i> 4. <i>хиперактиван</i> 5. <i>хиперпродукција</i>

8. Анализа и запажања. У руском језику расте фреквенција форманата: **авиа-**, **авто-**, **аудио-**, **видео-** **мега-**, **мулти-**, **медиа-**, **нано-**, а смањује се фреквенција форманата: **гипер-**, **мини-**, **супер-**.

У српском језику расте фреквенција форманата: **авио-**, **аудио-**, **ауто-**, **видео-**, **мега-**, **медија-**, **нано-**, **супер-**, а смањује се фреквенција јединица **мини-** и **мулти-**.⁵ Формант **хипер-** бележи толико благи пораст да бисмо могли рећи да он остаје на истом нивоу као 90-их година прошлог века.⁶

Запажамо три тенденције које доводе до оваквих резултата: 1. утицај друштвених промена на језик; 2. тенденција ка експресивизацији; 3. тенденција ка осамостаљивању.

1) **Утицај друштвених промена на језик.** Резултати истраживања показују очигледну везу између језика и културе у којој живимо. Развој технологије довео је до све већег броја производа авио-, аудио-, ауто-, видео- индустрије и због тога расте и број лексема којима се означавају ти

⁵ Сумњамо у податак да се **мулти-** данас користи мање него 90-их година у српском језику. Године 2002. И. Клајн бележи само *мултивитамин*, *мултимилионер*, *мултимилијардер*, а 2008. године Б. Ћорић додаје само *мултиетницизам*, *мултимедијалац*, *мултилејер*, *мултифакторист*, *мултинационалац*. У нашој грађи је много више примера. **Мулти-** је потврђено уз следеће лексеми: *ауторство*, *биоскоп*, *центричан*, *четнички*, *дисциплинаран*, *државни*, *етнички*, *европски*, *фестивал*, *функционалан*, *генерацијски*, *генски*, *језички*, *јунакиња*, *компанија*, *конфесионалан*, *културализам*, *латералан*, *лингвални*, *медијалан*, *наративни*, *органски*, *партнерски*, *перспективан*, *повезан*, *практичан*, *регионални* итд. Очигледно је да се доминантно везује за придеве.

⁶ Као што је већ речено, резултати за **ауто-**, **видео-** и **медија-** нису апсолутно статистички поуздани, али јесте поуздана тенденција раста фреквенције лексема са овим префиксоидима.

производи. Нанотехнологија се такође развија, а то директно утиче на увећање фреквенције форманта **нано-** у оба језика. Та веза је очигледна, јасна и није необично што се на исти начин манифестује у руском и српском језику. Не изненађује ни висока фреквенција великог броја истих лексема у оба језика, као што су: *авио-компанија, авио-превозник, аудио-запис, видеозапис, мегават, мегатиксел, нанометар, нанотехнологија, хипермаркет, хиперинфлација* итд.

Чак је и експанзија једног форманта из сфере ознака за производе савремене технологије у односу на други формант могуће објаснити технолошким разлозима. Тако, на пример, Б. В. Орехов запажа да у савременим мултимедијима преовлађује визуелно над аудитивним и зато компонента **видео-** доминира бележи очигледнији пораст фреквенције у односу на **аудио-**.

2) **Тенденција ка експресивизацији.** За лингвисте је много примамљивије истраживати разлоге за раст или пад фреквенције компонентата које не означавају цивилизацијска достигнућа и за чије понашање у језику постоје унутарјезички разлози. Због чега се смањује фреквенција форманата **хипер-**, **мини-** и **супер-** у руском језику и **мини-** и **мулти-** у српском језику? Због чега расте фреквенција компоненте **мега-** у руском језику и **мега-** и **супер-** у српском језику? Због чега се фреквенција компоненте **хипер-** не мења у српском језику, а расте **супер-** и **мега-**? Због чега фреквенција **супер-** расте у српском, а смањује се у руском?

Да би се одговорило на ова питања, ваља имати на уму да творенице са префиксоидима првенствено представљају, како И. Клајн (1978: 188) каже, „сложенице научног и техничког карактера“, а назива их још и „ученим сложеницама грчког типа“ (Клајн 1978: 192, 193). Компонента **мини-** се, на пример, пре 60-их година XX века користила искључиво у научним (техничким) терминима: *минифон, минископ, минисуб, минифундија* (Клајн 1978: 196). Затим се, углавном преко медија, врши намерно снижавање учености префиксоида, њихова детерминологизација, чиме се постиже изразита експресивизација.⁷ Што је формант научнији, што је сфера његове примарне употребе неухватљивија за просечне говорнике неког језика, толико је експресивно дејство веће ако се такав формант веже за лексему општег лексичког фонда и за неформални стил. Типичан пример за ову појаву је формант **нано-**, који је, како каже Орехов, умањило популарност компоненте **мини-** у експресивној творби речи у руском језику (Орехов 2014: 289). Тај процес јесте типичан пример језичке тенденције коју називамо **демократизација**. Треба уложити креативност, оригиналност, али и „дрскост“ да се компонента **нано-** из сфере високе науке која

⁷ Ову појаву примећују и М. Хорват и Б. Штебих Голуб за хрватски језик: „Budući da ih sve češće nalazimo u općem, čak razgovornom jeziku, iz navedenih je primjera vidljivo da i prefiksoidi i sufiksoidi prestaju biti samo tzv. *terminoelementi*“ (Хорват / Штебих Голуб 2010: 6).

тек почиње да доминира савременом светском технологијом „свуче“ у сферу свима доступних тривијалности свакодневног живота. Међутим, што је неочекиваност већа, то је и експресивност снажнија.

Компонента **мега-** такође се детерминологизује и из термилошке употребе све више залази у сферу експресивне употребе, потискујући **хипер-** и **супер-** у руском језику, као и **хипер-** у српском, јер језичке ознаке за појачавање и умањивање увек траже нова средства за што експресивније, убедљивије, стилски ефектније изражавање. Дакле, ако постоји већи број форманата за интензификацију (**мега-**, **супер-**, **хипер-** или **мини-**, **микро-**, **нано-**) они су у конкурентском односу, а тежња за што ефектнијим изражавањем може бити окидач за доминацију једног у односу на друге. **Мега-**, тако, потискује **супер-** и **хипер-**, а **нано-** потискује **мини-**. Пре тога је **мини-** потиснуло **микро-** (Клајн 1978: 196). Пажњу привлаче два примера из наше грађе: *хипер-гига-мега-ултра-супер-екстра хипермаркети* (Политика-[www](#)) и *хипер-мега-џамбо* (Политика-[www](#)), који на духовит начин показују ту потребу за експресивизацијом у исказивању величине и/или интензитета.

Компонента **хипер-** је из стручне терминологије (*хиперинфлација*, *хипертензија*, *хиперреализам*) проширила сферу употребе и преко новинарског, ушла у разговорни регистар (*хиперпрецизност*, *хиперталенат*) – Клајн 2002: 199 – а наша грађа из ПОЛИТИКЕ потврђује и веома продуктивне лексеме *хиперактиван*, *хипераамбиција*, *хипербезбедност*, *хипербогат*, *хипердржава*, *хиперкич*, *хипермодеран*, *хиперосетљив*, *хиперпопуларан*, *хиперуспешан*.

Доказ за ову претпоставку о детерминологизацији и експресивизацији форманата представљају и примери за употребу наведених форманата који су у грађи забележени као појединачни случајеви (оказионализми или хапакси). Тако, на пример, у руском језику, међу појединачним примерима за **нано-** проналазимо и ове: *нанодержава*, *наноскандал*, *нанољубка*, *нанопартија*, *нановраг*, *нанољубовь*, *наноапокалипсис*. У српском језику: *нанонаука*, *нанорупица*, *наносила*, *нанострука*, *нанотравњак*, *наноуређај*. Ови примери, посебно у руском језику, јасно показују како **нано-** постаје компонента за изразито експресивно исказивање малих димензија. Појединачни примери за **мега-** у руском језику: *мегаудобный*, *мегаматч*, *мегатройка*, а у српском језику: *мегаапетит*, *мегачеститка*, *мегадогађање*, *мегаинтервју*, *мегакредит*, *мегакућа*, *мегалаж*, *мегаприча*, *мега-Србин*, *мегаутицај*. Пажњу привлаче примери чија се експресивност заснива на парадоксу и постоје у оба језика, као, на пример, *мега-мини-пројекат* (срп.) или *наноапокалипсис* (рус.), *наносила* (срп.). Б. В. Орехов (2014: 287) као пример за ову појаву коју објашњава као „унутрашњи оксиморон“ наводи *суперминимум* и каже да је пронашао више од 100 примера за ову лексему у руским блогovima. Циљ је да се спајањем супротстављеног изазове шок, да се поиграва снажним семантичким набојима супротног смера.

3) **Тенденција ка осамостаљивању.** Умањивање фреквенције компонентата **супер-** и **мини-** у руском језику и **мини-** у српском језику доводи мо у везу са чињеницом да се ови форманти осамостаљују и постају непроменљиви придеви. У корпусу ПОЛИТИКЕ много је примера за оцазоналне синтагме састављене од придева *мини* и неке именице: **мини:** *агрегат, албум, анкета, архитектура, афера, библиотека, биоскоп, бравуре, грех, дебата, дуел, едукација, експлозија, епопеја, историја, кабинет, казино, књига, концерт, музеј, нација, ноте обилазница, одмор, предајник, председништво, ружа, фабрика, филм, царство, центар* итд. Уочили смо тенденцију одређивања именичких синтагми придевом *мини*. У првој фази то су биле само вишечлане речи (нпр. *мини тржни центар, мини раднички савет, мини систематски преглед, мини зоолошки врт*), а затим је придев *мини* почео да одређује и синтагме настале слободним спојевима придева и именица – **мини:** *акустичарски концерт, интимна турнеја, модна ревија, биоскопска сала, дечији вртић, филмски фестивал, ботаничка башта, коалициони споразум, електрични штедњак, еколошка катастрофа, енергетски форум, беспилотне летелице, експлозивна направа, балканска турнеја, градска комисија, хладни рат, балкански самит, илегалне фабрике, травнати терен, спортски терен, верска држава* итд. Појављују се и овакве конструкције са самосталним **мини:** *мини и микро култура, мини и велике фарме, мини или дуге сукње* итд.

Осим компоненте *мини*, склоност ка самосталној употреби у виду засебне лексеме у српском језику имају и *супер* (као придев и прилог), *видео* (као именица), *ауто* (као именица), *аудио* (као придев). У руском језику као самосталне лексеме јављају се *супер, видео, нано, мега, аудио, гипер* (Орехов 2014: 284).

8.1. Закључна напомена. Пошто је интернет тек почео да се развија 90-их година ХХ века, не постоји адекватан интернет корпус ни за руски, ни за српски језик за деведесете године. Због тога поређење са стањем у првој деценији ХХИ века није сасвим поуздано ни у истраживању Б. В. Орехова, ни у нашем. Ту непоузданост посебно потенцира чињеница да се ради о концепцијски и садржајно два различита корпуса. Ипак, претпостављамо да смо могли да представимо основне тенденције у употреби префиксоида. Будућа истраживања на материјалу ових и других језика биће поузданија јер се интернет корпус стално увећава и нијансира.

Извори

- Еверт-www: Evert, Stefan & The OCWB Development Team. *The IMS Open Corpus Workbench (CWB 3.0) CQP Query Language Tutorial*. In: http://cwb.sourceforge.net/files/CQP_Tutorial.pdf. Стање 30.11.2015.
- Лента.ру-www: Электронное периодическое издание „Лента.ру“ интернет-газета (LENTA.RU). In: <https://lenta.ru>. Стање 30.11.2015.

- НИН-www: НИН; *Недельне информативне новине*.
In: <http://www.nin.co.rs/>. Стање 30.11.2015.
- Политика-www: *Политика Online*. In: <http://politika.rs>. Стање 30.11.2015.
- Република-www: *Republika – Glasilo građanskog samooslobođanja*.
In: <http://www.republika.co.rs/>. Стање 30.11.2015.
- СрпКор2013-www: *Корпус савременог српског језика (СрпКор)*, верзија СрпКор2013. In: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>. Стање 1.5.2016.

Литература

- ССЯРГ 2008: Шайкевич, А. Я.; Андрищенко, В. М.; Ребецкая, Н. А. *Статистический словарь языка русской газеты (1990-е годы)*. Том 1. Москва.

Цитирана литература

- Аврамова 2003: Аврамова, Цветанка. *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век*. София.
- Вашакова 2005: Waszakowa, Krystyna. *Przejawi internacjonalizacji w słowotworswie wspolczesnej polszczyzny*. Warszawa.
- Килгариф 2001: Kilgarriff, Adam. Comparing Corpora. In: *International Journal of Corpus Linguistics*. Amsterdam. Vol. 6. No. 1. S. 1–37.
- Клајн 1978: Клајн, Иван. О префиксоидима у српскохрватском језику. In: *Наш језик*. Београд. Год. 23. Бр. 5. С. 187–199.
- Клајн 2002: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*. Београд – Нови Сад: ЗУНС – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Орехов 2014: Орехов, Б. В. Суперминимум и нанодержава: префиксоиды в языке интернета. In: Ахапкина, Я. Э.; Рахилина, Е. В. (ред.). *Современный русский язык в интернете*. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН – Языки славянской культуры. С. 281–291.
- Рејсон 2008: Rayson, Paul. From key words to key semantic domains. In: *International Journal of Corpus Linguistics*. Amsterdam. Vol. 13. No. 4. S. 519–549.
- Рогић 1961–1962^а: Rogić, Pavle. Funkcija predmetka u stvaranju novih riječi i značenja. In: *Jezik*. Zagreb. Vol. 9. S. 106–111.
- Рогић 1961–1962^б: Rogić, Pavle. Prinost mrtvih klasičnih jezika tvorbi kompozita u savremenim živim jezicima. In: *Jezik*. Zagreb. Br. 9. S. 129–132.

Ђорић 2008: Ђорић, Божо. *Творба именица у српском језику*. Београд.

Хорват / Штебић Голуб 2010: Horvat, Marijana; Štebih Golub, Barbara. Posljedice internacionalizacije u hrvatskom jeziku. In: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Zagreb. God. 36. Br. 1. S. 1–21.

Рајна Драгићевић, Милош Утвић (Београд)

The Prepositive Components in Serbian and Russian Language Extracted from Internet-Published Texts

The first part of this paper explores the researches of B. Orekhov, a Russian linguist. He listed 11 prepositive components in Russian language and analysed their productivity, meaning and usage in Russian, comparing the periods of the last decade of the 20th century and the first decade of the 21st century. The second part of this paper introduces a similar research done for Serbian, comparing the same time periods. Also, the 21st century usage of prepositive components in Serbian is contrasted with their usage in Russian.

Рајна Драгићевић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Студентски трг 3
11 000 Београд
rajnad@yahoo.com

Милош Утвић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Студентски трг 3
11 000 Београд
misko@matf.bg.ac.rs